

TERMINOLOGY STUDIES. ТЕРМІНОЗНАВСТВО

УДК 811.111:60

<https://doi.org/10.31548/philolog2021.04.009>

МОВНІ ЗАСОБИ КАТЕГОРІЇ ПРОЦЕСУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕПІЗООТОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

В. А. ЛАШКУЛ, кандидат педагогічних наук, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: lash58095@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3709-3306>

Анотація. У статті проаналізовано особливості категорії процесу в епізootологічній термінології та виявлено набір мовних засобів в англійській мові, які служать для вираження цієї категорії. Досліджувана категорія знаходить широке застосування в епізootологічній термінології. Це пояснюється різноманітністю концептів епізootологічної науки, численністю форм прояву епізootичного процесу, еволюцією ветеринарних знань, що відбивається в семантиці термінів. Виявлено, що в ветеринарній термінології епізootології знаходять своє відображення такі субкатегорії процесу: власне процеси, стани та події. Субкатегорія «власне процеси» репрезентує зміни, відмінною рисою яких є розвиток в часі, тривалість і спосіб протікання епізootії. Терміни, що об'єктивують такі ознаки, виражають різні види переміщення і шляхів передачі збудника заразної (інфекційної) хвороби.

Субкатегорія «стан» являє собою особливий різновид процесу, що характеризується відносною статичністю. У досліджуваній термінології категорія стану представлена в номінаціях хвороб, а також фізіологічних і патофізіологічних станів. Субкатегорія «події» репрезентована епізootологічними термінами, що номінують методи лікування і профілактики інфекційних захворювань. Схарактеризовано мовні засоби категорії процесу в англійській мові: спеціалізовані морфеми, спеціальна лексика, синтаксичні конструкції, що несуть процесуальну інформацію. Визначено, що категорія процесу знаходить широке застосування в епізootологічній термінології, оскільки є однією з базових категорій, яка використовується для класифікації понять епізootології.

Ключові слова: епізootологічна термінологія, категорія процесу, мовні засоби, спеціалізовані морфеми, спеціальна лексика, синтаксичні конструкції.

Актуальність дослідження. Однією з найважливіших проблем сучасної лінгвістики є дослідження процесів категоризації природних об'єктів, явищ і їх мовних реалізацій. Ця проблематика дуже багатогранна і являє собою широке поле для наукових досліджень, що зумовлено появою нових підходів і сфер для дослідження.

Наукові поняття, які представляються мовними засобами, об'єднуються дослідниками в категорії на підставі спільних і відмінних ознак. Різні наукові дисципліни мають свій власний набір категорій, що базуються на битійних (онтологічних) категоріях як найбільш абстрактних величинах, які є невід'ємними характеристиками дійсності і відображають її найбільш загальні властивості та зв'язки [1, с. 7].

Виходячи з того, що концептуальна сфера ветеринарної клінічної медицини представлена морфологічними одиницями (органами, тканинами, клітинами), нозологічними формами (хворобами) і патологічними процесами, що вражають ці органи, а також системою лікувальних заходів, то можна зробити висновок про те, що ветеринарні

клінічні терміни репрезентують три онтологічні категорії: 1) категорію простору і об'єкта (природного і патологічного) як частини простору, 2) категорію процесу і стану як щодо статичного процесу, 3) категорію дії.

Усі зазначені категорії яскраво представлені в концептуальній сфері епізootології – ветеринарній науці, яка вивчає епізootії, прояв епізootичного процесу під час якого інфекція вражає велику кількість тварин, об'єктивні закономірності виникнення, прояви, поширення та згасання епізootій (інфекційних хвороб) і на цій основі розробляє методи профілактики та заходи боротьби з ними [11, с. 48].

Однією з важливіших категорій для термінології наукової галузі ветеринарії – епізootології є категорія процесу і стану. Це пояснюється різноманітністю концептів епізootологічної науки, численністю форм прояву епізootичного процесу, еволюцією ветеринарних знань, що відбивається в семантиці термінів.

Відсутність наукових розвідок, присвячених вивченню й опису термінологічних одиниць і способів їхнього утворення, які

служать для реалізації категоріального значення процесу і стану в епізоотологічній термінології англійської мови, обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Форми мовної репрезентації гносеологічних категорій в клінічній термінології медицини були предметом досліджень О. Бекішевої [1]; в роботі О. Кисельової представлені мовні засоби категорій «причина – наслідок» в нозологічних одиницях [3]; предметом досліджень наукових розвідок Ю. Рожкова були концептуальні категорії термінів на позначення хвороб тварин в англійській мові і каузальна категоризація англійської терміносистеми хвороб тварин [7, 8]; категорії простору й часу в англійській термінології ветеринарної медицини репрезентовані в статті О. Сиротіної [9].

Незважаючи на велику кількість наукових студій, присвячених вивченню ветеринарної термінології, у лінгвістичній літературі англійська епізоотологічна термінологія не отримала достатнього висвітлення в аспекті процесуальної категоризації.

Мета статті – вивчити роль категорії процесів і її мовне вираження в епізоотологічній термінології англійської мови.

Матеріали і методи дослідження. Джерельною базою роботи слугували терміни, отримані методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел з епізоотології. Основними методами, які використовувалися в дослідженні, були систематизація та категоріальний аналіз епізоотологічних термінів.

Результати. Термінологія ветеринарної медицини – це сукупність найменувань, що позначають поняття ветеринарії як науки, і спеціальних номенклатурних найменувань ветеринарії як сфери професійної діяльності. Сучасна термінологія ветеринарної медицини є однією з найбільш складних в понятійному, змістовному відношенні систем термінів. Лексикон ветеринарної медицини становить кілька сотень тисяч слів і словосполучень. Величезний обсяг сучасної ветеринарної термінології пояснюється винятковим різноманіттям відображених нею категорій наукових понять.

Однією з численних вторинних мікротерміносистем є епізоотологічна – самостійна галузь ветеринарної науки, що вивчає причини і умови виникнення, поширення інфекційних хвороб тварин – зоонозів. Під епізоотологічним терміном ми розуміємо слово або словосполучення, що є назвою наукового поняття або об'єкта, яке входить в систему понять і об'єктів епізоотології.

В рамках термінології епізоотології найбільш широко репрезентована категорія

«процес», яка представляє «поняття про дії і функції, що співвідносяться з одним або декількома об'єктами наукового або професійного знання і розглядаються як суттєво важливі для розвитку певної сфери» [4, с. 106].

Згідно з сучасними поглядами на процес категоризації в сучасній лінгвістиці пропонується концептуальне розуміння категорій: «Категорія – це концептуальне об'єднання об'єктів, або об'єднання об'єктів на основі загального концепту» [2, с. 6]. Тому для нашого дослідження буде потрібно виявити ті наукові концепти і способи їх вербалізації, які формують категорію «процес» в англійській епізоотологічній термінології.

Наше дослідження показало, що в ветеринарній термінології епізоотології знаходять своє відображення такі субкатегорії процесу: 1) власне процеси, 2) стани, 3) події.

Процесуальність і мінливість є стрижневими компонентами наукових концептів як гуманної, так і ветеринарної медицини, тому ключовим терміном епізоотології є епізоотичний процес (epizootic process) – безперервний процес виникнення і поширення хвороб, пов'язаний з ланцюговою передачею збудника від заражених тварин до здорових. Оскільки епізоотичний процес фактично являє собою ланцюг випадків інфекційних хвороб, що сліднують одна за одною, то можна сказати, що він формується з безлічі окремих інфекційних процесів. Однак епізоотичний процес – це не просто ланцюг інфекційних процесів, а результат взаємодії популяцій тварин і мікроорганізмів в просторі часу [10, с. 36].

Субкатегорія «власне процеси» репрезентує зміни, відмінною рисою яких є розвиток і розвиток в часі, тривалість і спосіб протікання епізоотії. Терміни, що об'єктивують такі ознаки, виражають різні види переміщення і шляхів передачі збудника заразної (інфекційної) хвороби.

Прикладами можуть служити термінологічні словосполучення з атрибутивним компонентом, яким властива здатність конкретизувати значення терміна за допомогою додаткових уточнювальних характеристик: infectious process (інфекційний процес), mechanical transmission (механічна передача), biologic transmission (біологічна трансмісія (передача), airborne transmission (аерогенна (повітряна) передача), mechanical transmission (механічна передача), antigenic drift (антигенний дрейф), droplet spread (повітряно-крапельне поширення).

Друга субкатегорія – «стан» являє собою особливий різновид процесу, що характеризується відносною статичністю. У термінології епізоотології категорія стану

представлена в номінаціях хвороб, а також фізіологічних і патофізіологічних станів, наприклад: *sepsis* (сепсис) – стан організму, при якому мікроби, що проникли з первинного осередку інфекції в кров, безперешкодно розмножуються в ній і заносяться до всіх органів і тканин, де викликають запальні і дегенеративно-некротичні процеси [11, с. 166], *soil infections* (ґрунтові інфекції) – хвороби, збудники яких (в основному, спороутворюючі мікроорганізми) довгий час зберігаються в ґрунті і передаються через нього [5, с. 12], *purulent infection* (гнійна інфекція) – запальний процес, викликаний гноєрідними мікроорганізмами (стафілококами, стрептококами, синьогнійною паличкою) [5, с. 11], *generalized infection* (генералізована інфекція) – це стан, коли після того, як збудник потрапив в організм у певній дозі через ворота інфекції розповсюджується по всьому організму [5, с. 11].

Третя субкатегорія – «події» репрезентована епізоотологічними термінами, що номінують методи лікування і профілактики інфекційних захворювань. Прикладами таких номінацій є наступні терміни. *Monitoring* (моніторинг) – тривале і планове спостереження за інфікованою популяцією з метою оцінки превалентності та інцидентності хвороби [6, с. 136]. *Sampling* (відбір проб) – процес відбору репрезентативного числа особин (проб) із загального їх числа в групі /популяції [11, с. 205]. *Eradication* (викорінювання) – знищення захворювання на національному рівні або в глобальному масштабі (чума ВРХ, натуральна віспа людини) [5, с. 9]. *Randomisation* (рандомізація) – розміщення суб'єктів/об'єктів по групах випадковим чином. Елемент випадковості вноситься на початковому етапі дослідження з тим, щоб контрольна і дослідна групи були поза усвідомленим і неусвідомленим впливом дослідника на формування цих груп [6, с. 53]. *Sanitation* (саніація) – лікування, оздоровлення. *Stratification* (стратифікація) – процес розділення популяції, що вивчається на групи (страти) по взаємно виключаючим ознакам: вік, стать, умови утримання, експлуатації [5, с. 58]. *Utilization* (утилізація) – використання, вживання з користю, напр., переробка (технічна) трупів, викидів, відходів для отримання корисних добавок [5, с. 72]. *Biological control* (біологічний контроль) – використання хижаків, паразитів або патогенів (включаючи віруси) для контролю шкідників і паразитів (тварин і рослин) [5, с. 8]. *Vaccine prevention, vaccination* (вакцинопрофілактика, вакцинація) – метод профілактики заразних хвороб шляхом введення тварині вакцин (або анатоксинів), активна штучна імунізація [5, с. 9].

Різноманітність видів категорії процесу завжди пов'язують із засобами її відображення в мові, перш за все з префіксально-суфіксальними похідними.

У епізоотологічній термінології англійської мови до найпродуктивніших суфіксів, які беруть участь в утворенні епізоотологічних термінів, що об'єктивують концепт «процес» в англійській мові, відносяться такі: *-ion*, *-tion*, *-ing*, наприклад: *vaccination*, *utilization*, *randomisation*, *sanitation*, *eradication*, *stratification*, *transmission*, *segregation*, *sampling*, *monitoring*, *screening*.

До числа найбільш продуктивних префіксів, за допомогою яких утворюються епізоотологічні терміни, що відображають концепт процес, відноситься префікс греко-латинського походження *re-*, наприклад: *reactivation*, *reinfection*, *reconvalescence*, *recovery*.

Значна кількість термінів, що репрезентують концепт «процес», також представлена вторинною номінацією, репрезентованою в епізоотологічній термінології метафорою. Метафоричні терміни епізоотології, що вербалізують уявлення про процеси, відбивають прагнення синтезувати в метафорі нове і вже відоме. Вживання вже готового мовного найменування відбувається найчастіше на основі «звичайних» стереотипних асоціацій. Метафори такого різновиду ґрунтуються на аналогії між комплексом асоціацій, пов'язаних із процесами протікання хвороб, і такими процесами життєдіяльності людей, як народження, зростання і відмирання. Наприклад, знак дії людини *to bear* в англійській мові може транспонуватися на певний сценарій поведінки збудника хвороби. За цим принципом утворена низка термінів, наприклад, *food-born* – «хвороби, збудники яких розповсюджуються через контаміновані корми і проникають в організм через органи травлення аліментарним (оральним) шляхом»]; *water-born*, *tick-born*, *rodent-born* і подібні хвороби» [5, с. 98].

Отже, категорія процесу знаходить широке застосування в епізоотологічній термінології, оскільки є однією з базових категорій, яка використовується для класифікації понять епізоотології. У ветеринарній термінології епізоотології знаходять своє відображення такі субкатегорії процесу: власне процеси, стани і події. На мовному рівні в вербалізації концепту епізоотології «процес» в англійській мові беруть участь різні засоби: спеціальна лексика; спеціалізовані морфеми; терміни, створені на базі метафоричного перенесення, і синтаксичні конструкції.

Перспективу наукових розвідок убагаємо в дослідженні мовних засобів в англійській мові, які використовуються в епізоотологічній

термінології для вербалізації категорії простору і об'єкта (природного і патологічного) як частини простору.

Список використаних джерел

1. Бекишева Е. В. *Формы языковой репрезентации гносеологических категорий в клинической терминологии*. (Автореф. дис. ... д-ра филол. Наук). Москва. 2007. 50 с.
2. Болдырев Н. Н. Языковые категории как формат знания. Вопросы когнитивной лингвистики. 2006. № 2. С. 5–22.
3. Кисельова О. Г. Мовні засоби категорії "причина – наслідок" у нозологічних одиницях "Studia Linguistica". 2012. Vol. 6/1. С.107-110.
4. Лату М. Н. Номинация в развивающихся терминосистемах : монография. Пятигорск : СНЕГ, 2015. 192 с
5. Недосков В. В. Словник епізоотологічних термінів. Київ : БАТ "Рябина". 2014. 90 с.
6. Орлов, Ф. М. *Словарь ветеринарных клинических терминов*. Москва: Россельхозиздат. 2018. 367 с.
7. Рожков Ю. Г. Каузальная категоризация англоязычной терминосистемы болезней животных. Studia Humanitatis. 2021. № 3.
8. Рожков Ю. Г. Концептуальні категорії термінів на позначення хвороб тварин в англійській мові. International journal of philology. 2021. 12 (1). С. 108-112. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.108>
9. Сиротина Е. А. Категории пространства и времени в англоязычной терминологии ветеринарной медицины. Studia Humanitatis. 2020. № 3.
10. Miquel Porta. A Dictionary of Epidemiology. URL: http://www.academia.dk/BiologiskAntropologi/Epidemiologi/PDF/Dictionary_of_Epidemiology__5th_Ed.pdf
11. Edward B. Black's Veterinary Dictionary. London: Bloomsbury, 2015. 514 p.

References

1. Bekisheva, E. V. (2007). *Formy yazykovoy reprezentatsii gnoseologicheskikh kategoriy v klinicheskoy terminologii* [Forms of linguistic representation of gnoseological

categories in the clinical terminology]. Avtoref. dis. d-ra filol. nauk. Moscow. 50 p.

2. Boldyrev, N. N. (2006). *Yazykovyie kategorii kak format znaniya* [Linguistic categories as a format of knowledge]. *Issues of cognitive linguistics*. № 2. P. 5–22.

3. Kiselova, O. G. (2012). *Movni zasobi kategorii "prichina-naslidok" u nozologichnykh odyntsiakh* [Language means of the category "cause-effect" in the nozological units]. *"Studia Linguistica"*. № 6 (1) P.107-110.

4. Latu, M. N. (2015). *Nominatsiya v razvivayuschihsys terminosistemah* [Nomination in the developing term systems]. Monograph. Pyatigorsk : SNEG. 192 p.

5. Nedosekov, V. V. (2014). *Slovyk epizootologichnykh terminiv* [Dictionary of epizootological terms]. Kyiv : VAT "Ryabina". 90 p.

6. Orlov, F. M. (2018). *Slovar veterinarnykh klinicheskikh terminov* [Dictionary of veterinary clinical terms]. Moscow : Rosselkhozizdat. 367 p.

7. Rozhkov, Yu. G. (2021). *Kauzalnaya kategorizatsiya angloyazychnoy terminosistemy bolezney zhivotnykh* [Causal categorization of the English term system of animal diseases]. *Studia humanitatis*. №3.

8. Rozhkov, Yu. G. (2021). *Kontseptualni kategorii terminiv na poznachennya khvorob tvaryn v angliiskii movi* [Conceptual categories of the terms for animal diseases in the English language]. *International journal of philology*. Vol.12 (1). P. 108-112. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.108>

9. Sirotina, E. A. (2020). *Kategorii prostranstva i vremeni v angloyazychnoi terminologii veterinarnoi meditsyny* [Categories of space and time in the English terminology of veterinary medicine]. *Studia Humanitatis*. № 3.

10. Miquel, Porta. A Dictionary of Epidemiology. URL: http://www.academia.dk/BiologiskAntropologi/Epidemiologi/PDF/Dictionary_of_Epidemiology__5th_Ed.pdf

11. Edward, B. (2015). *Black's Veterinary Dictionary*. London: Bloomsbury, 514 p.

LANGUAGE MEANS OF PROCESS CATEGORY IN THE ENGLISH EPIZOOTOLOGICAL TERMINOLOGY

V. A. Lashkul

Introduction. The article analyzes the features of the category of process in epizootological terminology and identifies a set of language tools in English that serve to express this category. The studied category is widely used in epizootological terminology. This is due to the variety of concepts of epizootological science, the number of forms of manifestation of the epizootic process, the evolution of veterinary knowledge, which is reflected in the semantics of terms.

The purpose of the article is to study the role of the processes category and its linguistic expression in the epizootological terminology of the English language.

© В. А. Лашкул

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 4, 2021

Materials and methods of research. The source base of the work was the terms obtained by the method of continuous sampling from lexicographic sources on epizootology. The main methods used in the study were systematization and categorical analysis of epizootiological terms.

Results of the research. It is revealed that the following subcategories of the process are reflected in the veterinary terminology of epizootology: proper processes, states and events. The subcategory "proper processes" represents changes, the distinguishing feature of which is the development over time, duration and mode of the epizootic. Terms that objectify such signs express different types of movement and routes of transmission of infectious disease. The subcategory "state" is a special kind of process characterized by relative staticity. In the studied terminology, the category of condition is presented in the nominations of diseases, as well as physiological and pathophysiological conditions. The subcategory of "event" is represented by epizootological terms that nominate methods of treatment and prevention of infectious diseases. The author characterizes the linguistic means of the category of process in English: specialized morphemes, special vocabulary, syntactic constructions that carry procedural information.

Conclusions. It is determined that the category of process is widely used in epizootological terminology, as it is one of the basic categories used to classify the concepts of epizootology.

Key words: epizootological terminology, process category, language means, specialized morphemes, special vocabulary, syntactic constructions.